

Vargová, Mariana

**K aktuálnym kontextom sémantickej synonymizácie
termínov v kresťanskej dráme**

In: *Aktuální slovakistika*. Pospíšil, Ivo (editor); Zelenka, Miloš (editor); 1. vyd. Brno: Ústav slavistiky Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, 2004, pp. 193-196

ISBN 80-210-3592-7

Stable URL (handle):

<https://hdl.handle.net/11222.digilib/133377>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K aktuálnym kontextom sémantickej synonymizácie termínov v kresťanskej dráme

MARIANA VARGOVÁ (NITRA)

Špecifickosť náboženskej drámy, alebo drámy inšpirovanej Bibliou, spočíva v jej tematickej vyhranenosti, orientácii na podčiarknutie kresťanskej výpovede, text pod zorným uhlom spirituality, ktorý vychádza z etických a svetonázorových hľadísk kresťanských cirkví a zároveň implicitne plní ekumenické poslanstvo. Niektorí autori stotožňujú biblickú drámu s náboženskými hrami alebo divadelnými hrami s náboženskou tematikou. Spoločným znakom postupov náboženskej a biblickej drámy, v jednotlivých etapách historického vývinu, je východiskový bod - Biblia, jej tajomná poetika, obraznosť, príkladnosť podobenstiev, parafrázovanie výpovedí a tajomnosť náboženských obrazov. Ide o adaptovanosť biblických motívov, tém, námetov, alúzií do podmienok dramatickej formy (útvaru) a spravidla vždy znamená výrazný zásah do istej časti prototextu Starého alebo Nového zákona. Dramatika inšpirovaná Bibliou slúži k vyjadreniu toho, čo prepája duchovný étos a umeleckú formu, zdôrazňujúcu spirituálnu podstatu. Je akoby umeleckým zobrazením človeka na ceste medzi nebom a zemou, človečia dráma vztyčujúca sa sťa Jakubov rebrík, po ktorom sa ľudstvo šplhá k Hospodinovi do neba. Táto spoluúčasť nemusí byť vždy aktívna. Mala by však byť možná, potencionálne neustále prítomná.

Celá náboženská a biblická dráma zahrnuje texty, ktoré nachádzame v slovenskej dráme od staroveku, cez stredovek, až po súčasnú postmodernu. Svetová teória dramatiky predpokladá, že počiatky drámy sa najpravdepodobnejšie zrodili z náboženského kultu. Samo umenie v sebe implicitne skrýva vzťah k transcendentnu. Už z toho vyplýva, že religiozita je špecifický kultúrny jav, prostredníctvom ktorého sa každá spoločnosť snaží vyjadriť zmysel vlastnej existencie a zviditeľniť ho určitým umeleckým spôsobom. Každý umelecký (literárny) artefakt je prejavom snahy reagovať na zmysel bytia a sebvjadrenia, prostredníctvom presahovania do sfér duchovných dimenzií.

V nasledujúcich riadkoch sa pokúsime načrtnúť niekoľko orientačných vymedzení, ku ktorým sme boli inšpirovaní po odborných seminároch v rámci festivalu biblických a duchovných hier Gorazdov Močenok, poriadaných Občianskym združením pre rozvoj kresťanského divadla KREDIV. KREDIV je záujmovým spolkom fyzických a právnických osôb a jeho snahou je zbieranie a uchovávanie pamiatok z dejín kresťanského divadla na Slovensku, zároveň sa snaží o vedecký výskum v oblasti poetiky a kritiky duchovného divadla, vyvíja vzdelávaciu činnosť v oblasti tvorby a poznávania duchovného divadla, pričom rozširuje svoje vedecké úsilie o súvzťažné poznávacie aktivity z okolitých krajín (Čiech, Poľska atď.). Na základe konfrontujúcich poznatkov z viacerých krajín sa tak postupne dospieva k aktuálnym poznatkom o súčasnej profilácii duchovnej kreativity v oblasti drámy u nás i napr. v Česku. Rovnako ako u nás, i v Čechách zápasí súčasná kresťanská dráma o potrebnú duchovnú reflexiu a presnejšie definovanie kresťanského divadla a drámy. Svedčia o tom napr. referáty O. Martínka, M. Vlčkovej, M. Machoňa a iných.

Náboženstvo sa často vymedzuje ako vzťah človeka k Bohu, viera v nadprirodzené sily a bytosti spojená s ich uctievaním, kultom, so svetonázorovými a praktickými postojmi, systém vierouky, etických, kultových a iných zásad a pravidiel.

Ak je Biblia posvätnou knihou pre kresťanov, jej mimoriadnosť spočíva v dvojtisícročnom overovaní duchovných hodnôt, stimulujúcich podnetov a príkladov. Je knihou, ktorá pojednáva o Bohu, o duši, o životných hodnotách a útočistiach. V hlbšej rovine jej ide o uznanie života a jeho zmysluplného smerovania. Biblia sa zaoberá zrejme všetkými bytostnými problémami človeka, je v nej zakódované nesmierne množstvo významových rovín, z ktorých je možné čerpať poučenie, inšpiráciu alebo silu.

V odbornej literatúre sa často stretávame s dosť nejednotným, individuálne chápaným (svojoľným), podľa autorskej potreby prispôsobeným, pretlmočením termínov: duchovná, náboženská, kresťanská, katolícka, biblická, sakrálna dráma, prípadne dráma o svätcoch. Ak sa interpretuje stredoveké a staršie divadlo, resp. dráma a dramatika, používa sa aj pojem liturgická dramatika.

Pojmy sú si navzájom veľmi blízke a do značnej miery sa prelínajú. Jednako, každý z nich vyjadruje isté „špecifikum“. Teda aj nasledujúce pojmoslovné vymedzenie je o tom, ako to sami vnímame. V prvom rade pojmy kresťanský a katolícky. Kresťan, kresťanský - vzťahuje sa na každého, všetko, čo má v pozitívnom zmysle vzťah viery voči Kristovi. Teda bez ohľadu na jednotlivé denominácie, pojem „kresťanský“ zahŕňa aj evanjelikov, luteránov, kalvínov, katolíkov, pravoslávnych, anglikánov

(lebo sú to všetko kresťania). Potom aj kresťanská dráma bude drámou, ktorá v sebe nesie náboj viery v Krista, jej aspekty a pod. bez ohľadu na konkrétne vierovyznanie. Je jasné, že „katolícky“ sa bude vzťahovať výlučne na katolícke vierovyznanie, na katolíkov a to, čo vzišlo z ich strany, resp. orientuje sa katolíckym smerom.

K ďalším pojmom aspoň v krátkosti: duchovné divadlo - venuje sa duchovnej tematike vo všeobecnosti; je to, povedali by sme, ešte omnoho širší pojem než „kresťanské“, zahrnuje totiž akúkoľvek tematiku zachytávajúcu „duchovný“ rozmer človeka (teda ten, ktorý je popri „telesnom“ rozmere). Myslíme, že z toho, čo sme naznačili vyššie, je zrejmé, že kresťansky orientovaná dráma konkretizuje duchovnú tematiku na špecificky kresťanskú. Pri duchovnom rozmere dramatiky prevažuje tendencia považovať pojem duchovné iba v súvislosti kladného vyznania v opozícii k mätérii.

Duchovné hry v zmysle M. A. Kováča sú napr. tie, „*ktoré stvárajú náboženské i svetské námety zo stránok vnútorného zápasu o Boha, vieru v neho a vyrovnávajú sa s dôsledkami vášne, nenávisťi alebo naopak, s tým podstatnejším, životom a konaním v láske*“.

Sakrálné divadlo podľa nášho názoru vychádza z lat. pojmu „sacrum“ - posvätný, oddelený, zasvätený. Sakrálné znamená to, čo je vydelene z ľudského sveta a je zasvätené Bohu a s čím človek nemôže svojvoľne disponovať. Dotýka sa niečoho posvätného, svätého vo vlastnom slova zmysle. Postavili by sme ho niekde uprostred katolíckeho divadla. Azda iný odtieň významu by mohol načrtávať bytostný vzťah takého divadla k „sakrálnemu priestoru“ (kostol a pod.).

Biblická dráma spracováva biblické námety, či už biblické príbehy, postavy atď. - ide znova o istú špecializáciu „kresťanskej“ drámy. V domácej dráme prvej polovice 20. storočia autori prevažne spracovávali starozákonné a novozákonné témy, v čase nastupujúceho a silného socializmu sa autori opatrne a alegoricky priklonili k tzv. náboženskej dráme. Biblické postavy opäť vystupujú viac do popredia po roku 1989.

Pojem dráma o svätcoch je zachytením životného príbehu svätca, čo v sebe poníma aj legendické prvky. V slovenskej literatúre 20. storočia je takou napr. hra *Gorazd* od R. Dilonga.

Liturgická dráma je pojem vzťahujúci sa na dramatiky stredoveku. V odborných textoch rozoberajúcich stredoveké divadlo alebo dramatické texty sa často stotožňujú a synonymizujú spojenia duchovná - náboženská - liturgická dráma.

Ak v súčasnosti kresťanská liturgia má snahu čoraz viac smerovať k tomu, aby sa liturgia stala skutočným miestom vyjadrenia ľudí a

aby sa v nej eschatologický obsah kresťanského posolstva nepodával v symbolicky oslabenej podobe, potom je výzvou aj pre kresťanskú dramatikú.

A nakoniec „náboženská dráma“ - myslíme, že jednoducho zachytáva náboženský vzťah človeka k Bohu – bez ohľadu na konkrétne vierovyznanie. Pojem by sme postavili medzi „duchovné divadlo“ a „kresťanskú drámu“ - totiž „náboženská dráma“ je pojem užší než „duchovná dráma“ a súčasne širší než „kresťanská dráma“.

Možno tvrdiť, že každý z týchto užšie špecifikovaných okruhov môže čerpať z biblických obrazov, príbehov či postáv a zároveň v nich hľadať plnú pravdu výpovede o človeku, jeho pôvode, zmysle a cieľi.

Je záslužným činom, že na základe výmeny názorov na danú tému sa analýza slovenského kresťanského divadla a jeho teoretického zázemia, rozširuje o medzinárodné dimenzie.